

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента

ПРИМИ Дмитра Анатолійовича про дисертацію

Провальної Неоніли Олегівни «Розвиток інклюзивної

компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах

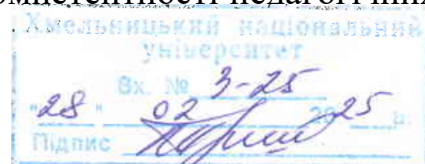
неперервної освіти», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата

педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дисертаційної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей наук. Не викликає сумніву актуальність обраного здобувачкою аспекту наукового пошуку в площині імплементації інклюзивних цінностей Нової української школи та професійного стандарту вчителя, що передбачають формування й розвиток інклюзивної компетентності педагогічних працівників, яка дає змогу організовувати продуктивний освітній процес для всіх учнів в умовах інклюзивного навчання, позаяк у контексті європейських цінностей інклюзивна освіта потребує переорієнтації свідомості суспільства, передусім, педагогічних працівників, а також провадження педагогами професійної діяльності на засадах принципів толерантності, поваги до індивідуальних особливостей дітей, неупередженості.

Викладені міркування переконують у тому, що обрана тема дисертаційної роботи є дійсно актуальною, а її результати доповнюють чинні теоретичні й практичні доробки з проблеми розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника в умовах неперервної освіти.

Дослідження Н. О. Провальної набуває ще більшої актуальності у контексті його виконання в межах тематичного плану наукових досліджень Хмельницького національного університету «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ДР № 0114U005266), де роль автора полягала в обґрунтуванні розвитку інклюзивної компетентності педагогічних

працівників початкової школи в процесі неперервної освіти. Тема роботи уточнена та затверджена на засіданні вченої ради Хмельницького національного університету (протокол № 6 від 26.12.2024 р.).

Зазначимо, що **науковий апарат** дослідження вирізняється виваженістю. Наукові факти та теоретичні ідеї дослідження достатньо обґрунтовані застосуванням теоретичних (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової та навчально-методичної літератури, що дало змогу з'ясувати ступінь наукового розроблення порушеної проблеми, напрями розвитку педагогічних ідей у цій галузі, викласти методичні засади задекларованого питання); емпіричних (обсерваційні (пряме та опосередковане спостереження), діагностичних (бесіда, опитування, анкетування, тестування, діагностичні методики, рейтинг, метод аналізу результатів діяльності, експертного оцінювання), що вможливили узагальнення аналітичного матеріалу; педагогічного експерименту (пілотажний, констатувальний, формувальний етапи) для виявлення рівня розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи, апробації й доведення ефективності педагогічних умов розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі неперервної освіти; математичних (реєстрування, ранжування, математичний аналіз), статистичних для статистичного оброблення отриманих результатів; графічних для наочного ілюстрування та порівняння результатів експериментальної роботи в графічних зображеннях і табличних формах.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Аналіз дисертаційної роботи Н. О. Провальної дозволяє констатувати досить глибоке, всебічне опрацювання авторкою термінологічного поля дослідження, що дозволило оптимально визначити стратегію наукового пошуку, а також його ефективно реалізувати.

Вважаємо особливо **науково цінним** те, що здобувачці вдалося *вперше* виокремити й обґрунтувати педагогічні умови розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі

неперервної освіти (стимулювання мотиваційної спрямованості педагогічних працівників початкової школи до професійної діяльності в інклюзивному класі в умовах неперервної освіти; збагачення змісту інклюзивного навчання педагогічних працівників початкової школи в міжкурсний період підвищення кваліфікації; забезпечення оволодіння педагогічними працівниками початкової школи технологіями педагогічної підтримки, психолого-педагогічного супроводу, ефективності взаємодії в інклюзивному класі в умовах неперервної освіти; активізація особистісних ресурсів, рефлексивної позиції педагогічних працівників початкової школи щодо розвитку інклюзивної компетентності в процесі неперервної освіти), експериментально перевірити їх ефективність; розробити кластерну модель розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах неперервної освіти, що акумулює цільовий, теоретико-методологічний, змістово-технологічний і результативно-коригувальний кластери, конкретизувати компоненти (мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, діяльнісний, рефлексивний), критерії (спонукально-ціннісний, пізнавально-орієнтаційний, процесуально-операційний, особистісно-емпатійний, оцінно-прогностичний) та рівні розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі неперервної освіти (високий, середній, низький).

До конструктивних наукових пошуків відносимо й *уточнення сутності ключових понять дослідження* («інклюзія», «інклюзивна компетентність», «неперервна освіта»); удосконалення змістового наповнення та психолого-педагогічного супроводу розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі неперервної освіти.

Дістали подальшого розвитку теоретико-методичні й технологічні аспекти розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі неперервної освіти на засадах компетентнісного підходу та цифровізації інклюзивної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Звертаємо увагу на обґрунтованість визначення наукового апарату дослідження, що віддзеркалює сутність і змістове наповнення ключових понять й дає можливість цілісно уявити авторське бачення розв'язання окресленої проблеми, її алгоритм, інструментарій, способи інтерпретації одержаних результатів.

Зміст рецензованої роботи свідчить про ґрунтовне опрацювання дослідницею проблеми, виваженість її аналізу, творче застосування загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що дозволило досягти поставленої мети і розв'язати теоретичні прикладні завдання.

Значення для науки й практики отриманих дисертантом результатів. Дисертаційна робота Провальної Неоніли Олегівни є вагомим внеском у вітчизняну професійну освіту, містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують важливі завдання у площині розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі неперервної освіти.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Рецензована дисертація чітко структурована, включаючи анотації (українською та англійською мовами), вступ, три розділи, висновки і список використаних джерел (258 найменувань, зокрема 53 – іноземною мовою), 19 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 321 сторінку, із них – 196 сторінок основного тексту. Робота містить 14 рисунків, 29 таблиць. Безумовного схвалення заслуговує обрана дисертанткою логіка викладу змісту та основних результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретичні засади розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі неперервної освіти**» здобувачкою схарактеризовано інклюзивну компетентність як наукове поняття, з'ясовано сутність, феноменологію та структуру інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи, обґрунтовано необхідність ефективної взаємодії педагогічного працівника початкової школи з дітьми із соціоадаптаційними труднощами.

Заслуговує на увагу чітка авторська позиція щодо розгляду ключового поняття «інклюзивна компетентність педагогічного працівника початкової школи», потрактованого у дослідженні як складне соціально-діяльнісне й психолого-педагогічне утворення, інтегративна особистісно-професійна характеристика сучасного педагога, що конкретизована сформованою вмотивованістю, комплексом фахових знань, умінь, навичок, соціально-психологічних здатностей, які маркують підготовленість до організації освітнього процесу для всіх учнів в умовах інклюзивного навчання.

Відмітимо вияв належної наукової ерудиції дисертантки щодо виокремлення й характеристики компонентів інклюзивної компетентності (мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, діяльнісний, рефлексивний), здійснених на підставі аналізу психолого-педагогічної джерельної бази, практичного досвіду в інклюзивній освіті, регулярного професійного спілкування з учителями й асистентами вчителів, досвіду організації навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо інклюзивного навчання в післядипломній освіті, результатів пілотажного дослідження.

Цілком виправданим, на наш погляд, є те, що дисертантка виявляє й аналізує найбільш вразливий аспект інклюзивної компетентності педагогічних працівників початкової школи – здатність ефективно взаємодіяти з дітьми з ОПП із соціоадаптаційними труднощами. При цьому поняття *«ефективна взаємодія з дітьми з особливими освітніми потребами із соціоадаптаційними труднощами»* характеризується здобувачкою в широкому контексті як процес цілеспрямованого, індивідуалізованого, інтегрованого взаємовпливу між педагогами, батьками, однолітками й дитиною з ООП, що спрямований на створення умов для розвитку її потенціалу, соціалізації та подолання адаптаційних бар'єрів.

Другий розділ **«Організаційно-методичні основи розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах неперервної освіти»** містить, на наш погляд, належну аргументацію щодо обґрунтування змісту і методики розвитку інклюзивної

компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах неперервної освіти; диференціювання критеріїв (спонукально-ціннісний, пізнавально-орієнтаційний, процесуально-операційний, особистісно-емпатійний), показників їх вияву, рівнів розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи (високий, середній, низький); розроблення кластерної моделі та виокремлення педагогічних умов розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі неперервної освіти.

Заслуговує схвалення підхід здобувача щодо розроблення критеріально-рівневої характеристики інклюзивної компетентності вчителя та асистента вчителя початкової школи, здійсненої на підставі проведеного пілотажного дослідження через з'ясування актуальних питань професійного розвитку педагогічних працівників початкової школи в царині інклюзивної освіти, їхніх потреб щодо розвитку конкретних аспектів інклюзивної компетентності та самооцінювання її сформованості. Відтак, за результатами пілотажного дослідження, виокремлено п'ять взаємозалежних і зіставлених із виокремленими компонентами критеріїв вияву інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи: *спонукально-ціннісний, пізнавально-орієнтаційний, процесуально-операційний, особистісно-емпатійний, оцінно-прогностичний*. Відповідно до розроблених критеріїв і показників, наукових позицій учених, рефлексії власного педагогічного досвіду, дібрано методики дослідження, констатовано три рівні розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах неперервної освіти: високий, середній, низький.

Ми погоджуємося із визначеними й обґрунтованими педагогічними умовами, які прогнозовано забезпечують успішність розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі неперервної освіти: стимулювання мотиваційної спрямованості педагогічних працівників початкової школи до професійної діяльності в інклюзивному класі в умовах неперервної освіти; збагачення змісту інклюзивного навчання

педагогічних працівників початкової школи в міжкурсовий період підвищення кваліфікації; забезпечення оволодіння педагогічними працівниками початкової школи технологіями педагогічної підтримки, психолого-педагогічного супроводу, ефективності взаємодії в інклюзивному класі в умовах післядипломної педагогічної освіти; активізація особистісних ресурсів, рефлексивної позиції педагогічних працівників початкової школи щодо розвитку інклюзивної компетентності в процесі неперервної освіти.

Приваблює раціональний підхід Неоніли Олегівни до розроблення кластерної моделі розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах неперервної освіти, що акумулює цільовий, теоретико-методологічний, змістово-технологічний, результативно-коригувальний кластери, які об'єднані для реалізації системоутворювальної мети та підлягають взаємокореляції.

Цілком прийнятною нам видається логіка викладу матеріалу у третьому розділі **«Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах неперервної освіти»**, де схарактеризовано програму, особливості констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту, оцінювання його результатів, продемонстровано динаміку позитивного впливу обґрунтованих педагогічних умов на розвиток інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в процесі неперервної освіти.

Справляє позитивне враження експериментальна робота, проведена авторкою дослідження у розрізі констатувального і формувального експерименту. Варто відзначити скрупульозно проведену здобувачкою роботу щодо добору й використання методичного інструментарію для імплементації виокремлених педагогічних умов (авторські спецкурси «Інклюзивна компетентність педагога Нової української школи», «Інклюзивні студії»); технологія скафолдингу у форматі інтерактивного навчання; модерування брейнстормінгу (мозковий штурм), групової дискусії;

супервізії, інтервізії; тренінги («Розроблення індивідуальної програми розвитку»), семінар-тренінг «Інклюзивна компетентність педагога Нової української школи»), семінари-практикуми («Інклюзивні технології як умова успішної освіти дітей з особливими освітніми потребами», «Стратегії соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання»), методика коучингових запитань тощо), залучення ресурсу центрів підтримки інклюзивної освіти (РЦПЮ), інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), спеціальних закладів, центрів професійного розвитку (ЦПР) до віртуального простору центру підтримки інклюзивної освіти, соцмереж («Google», «Classroom», «Microsoft Teams», «Cisco Webex», «Zoom», «Class Dojo», «Classtime», «Viber» та ін.), інформаційно-методичних ресурсів загальнодержавних і світових професійних спільнот, що опікуються інклюзивною освітою.

Практичне значення дослідження аргументоване розробленням навчально-методичного посібника «Інклюзивна компетентність педагога початкової школи», що ознайомлює з основними стратегіями інклюзивного навчання, особливостями освітньої діяльності дітей з особливими освітніми потребами та методами роботи з ними; методичних рекомендацій «Батьківська скарбничка. Поради батькам дітей з особливими освітніми потребами», де викладено практичні рекомендації та ігрові підходи від відомих експертів із приводу розвитку та виховання дітей з освітніми труднощами; «Інклюзивне навчання: окремі аспекти діяльності педагогів», що порушує проблеми первинного виявлення дітей з особливими освітніми потребами та оцінювання їхнього розвитку; «Путівник з інклюзивного навчання. Вчителям та асистентам вчителів початкової школи для організації освітньої діяльності дітей з особливими освітніми потребами», де схарактеризовано сутність роботи вчителя й асистента вчителя з дітьми різних нозологічних груп, використання ігрових ситуацій для ефективного їх навчання; «Помічник з інклюзивного навчання. Педагогам і батькам для корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами

молодшого шкільного віку», де подано дидактичні ігри та вправи для учнів початкової школи з ООП; спецкурсу «Інклюзивна компетентність педагога Нової української школи», який спрямовано на окреслення ключових аспектів інклюзивної компетентності педагогічного працівника.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в практику роботи чотирьох закладів післядипломної педагогічної освіти. Результати аналізу дисертації, наукових праць, матеріалів щодо апробації основних теоретичних положень та результатів дослідження засвідчують наукову зрілість та самостійність дисертантки, володіння нею методами дослідницького пошуку та впровадження наукових доробок у практику закладів післядипломної педагогічної освіти.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення академічної доброчесності не виявлено.

Загалом позитивно оцінюючи представлену дисертацію, вважаємо за доцільне висловити певні **зауваження та побажання:**

1. До ключових понять дослідження, зміст яких уточнюється відповідно до наукової новизни виконаної роботи, доцільно було б віднести поняття «педагогічний працівник», який заявлений у темі й активно використовується у тексті дисертації.

2. На наш погляд, здобувачка приділяє надмірну увагу з'ясуванню специфіки особливих освітніх потреб для дитини із соціоадаптаційними труднощами, що має розлад аутистичного спектра (РАС).

3. Вважаємо, що дослідження значно виграло б, якби здобувачка більш детально описала переваги та недоліки, які виникли під час впровадження методичного інструментарію з розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах неперервної освіти при реалізації виокремлених педагогічних умов на етапі формувального експерименту.

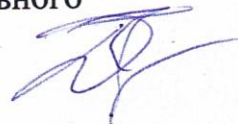
Водночас стверджуємо, що висловлені зауваження мають здебільшого характер побажань, не впливають на загальну позитивну оцінку

дисертаційної роботи, не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного Провальною Н.О. дослідження, загального позитивного враження від дисертації, у рамках якої запропоновано нове розв'язання проблеми розвитку інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах неперервної освіти.

Висновок. Отже, узагальнюючи вищезазначене, наголошуємо, що дисертація «Розвиток інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи в умовах неперервної освіти» має завершений і самостійний характер, відповідає встановленим вимогам, що висуваються до дисертацій (п. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07. 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року, № 567 від 27.07.2016 року)), а її авторка – Провальна Неоніла Олегівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії і методики
початкової освіти Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Пріма Д.А.

